Analýza vývoje družstevních záložen v novodobé české historii s akcentem na regulatorní změny

Jakub Cibulka[*]

Abstrakt:

Tento článek se zabývá vývojem v sektoru družstevních záložen v České republice. První část práce popisuje historii sektoru a faktory, které jej ovlivňují. Druhá část se zabývá vývojem družstevních záložen v posledních letech. Ukazatele finanční analýzy popisují vývoj odvětví a ukazují vliv jednotlivých událostí, např. odebrání povolení k činnosti jako družstevní záložna nebo transformace na banku. Hlavní důraz je kladen na novelu zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění pozdějších předpisů, který upravil povinnosti členů družstevních záložen a zajistil tak větší participaci těchto členů na chodu samotné družstevní záložny. V příspěvku je také popsán vliv prostředí nízkých úrokových sazeb na vývoj ziskovosti a návratnosti vlastního kapitálu. Závěr práce je věnován předpovědi budoucího vývoje s ohledem na změny regulace a tržního prostředí.

Klíčová slova: Družstevní záložny; Bankovní sektor; Vývoj finančního sektoru; Regulace; Studie dopadů regulace.

JEL klasifikace: G210, G280, K220.

1 Úvod

Úvěrní a spořitelní družstva (dále jen „družstevní záložny“) byly vždy neodmyslitelnou součástí českého finančního sektoru. Historicky se jejich počátek datuje od poloviny 19. století, ale největšího rozmachu v českých zemích zažily na přelomu 19. a 20. století. Předmětem této statě však není rozbor vývoje a principů tehdejšího peněžnictví, to velmi detailně popisuje například Vencovský (1999), ale vývoj v novodobé historii a predikce budoucího možného vývoje v reakci na legislativní změny v České republice.

V prvé části této stati je stručně popisován vývoj od roku 1995, kdy byl na základně poslaneckého návrhu přijat zákon o spořitelních a úvěrních družstvech, který i přes svou prvotní nedokonalost definoval směr, kam se družstevní záložny ubíraly. Dalším významným mezníkem byl pak rok 2006, kdy Česká národní banka (dále jen „ČNB“) převzala dohled nad sektorem družstevních záložen. Součástí první části je i porovnání základních odlišností s fungujícím systémem německých družstevních záložen. V druhé části článku je následně popsán vývoj družstevních

[*] Jakub Cibulka; Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, katedra bankovnictví a pojišťovnictví, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <jakub.cibulka@vse.cz>, <xcibj00@vse.cz>.

záložen dle dostupných veřejně dostupných dat. Hlavním cílem tohoto článku je ucelený popis soudobého vývoje a dopad nejvýznamnějších legislativních změn, které sektor v posledních letech formovaly. V závěru je celá stať shrnuta a je prezentována teze budoucího vývoje.

2 Popis vývoje v novodobé historii

2.1 Vývoj od roku 1995 do roku 2005

Legislativní vymezení novodobých družstevních záložen vznikalo mezi léty 1994 a 1995, kdy na základě poslaneckého návrhu Ing. Richarda Mandelíka (člena Občanské demokratické strany) spatřil světlo světa zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech (dále jen „zákon o družstevních záložnách“). Pro tento návrh zákona (PSP ČR, 1995a), který tehdejší vláda i centrální banka nepodporovaly, hlasovali poslanci dne 20. 4. 1995 (PSP ČR, 1995b). Zákon o družstevních záložnách v tehdejším znění například ukládal, aby družstevní záložny disponovaly základním jměním ve výši 100 tis. Kč, sdružovaly minimálně 30 členů a staly se povinně účastníky nově vzniklého Zajišťovacího fondu družstevních záložen. Dohled nad činnostmi družstevních záložen byl svěřen zvláštnímu správnímu orgánu, tzv. Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Dnem nabytí účinnosti zákona o družstevních záložnách, tj. 1. 1. 1996, pak vznikla první novodobá družstevní záložna, a to Podnikatelská regionální družstevní záložna, družstvo, která působí do dnes pod názvem Podnikatelská družstevní záložna (MS ČR, 2017).

Legislativa a dohled však byly slabou stránkou tehdejšího sektoru družstevních záložen, což lze ilustrovat například tím, že družstevní záložny mohly být založeny prakticky kýmkoli a tyto subjekty pak mohly zakládat dceřiné společnosti a převádět do nich prostředky svých členů, resp. vkladatelů. Obecně o prvotních problémech družstevních záložen hovoří například Jílek (2013). Logickým vyústěním nekompetentního a mnohdy nezákonného počínání managementu družstevních záložen byly projevy problémů na počátku roku 1999. Dle Zpráv o činnosti a hospodaření Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami (dále jen „Zprávy“, viz ČNB, 2005) bylo v roce 1999 evidováno celkem 133 družstevních záložen, které obhospodařovaly objem vkladů ve výši 10,5 mld. Kč. Ke konci roku 2001 pak dle těchto Zpráv bylo v obchodním rejstříku zapsáno 134 družstevních záložen, z čehož 6 bylo v nucené správě, 54 v likvidaci a 19 v konkurzu.

Celá řada problémů, která se od roku 1999 objevovala, měla však fatální dalekosáhlé důsledky. V prvé řadě došlo k otřesu důvěry v tento drobný sektor. Zároveň však Zajišťovací fond družstevních záložen (dále jen „ZFDZ“), který zajišťoval systém pojištění vkladů družstevních záložen, nebyl prakticky schopen zajistit výplaty náhrad vkladů.

Na vyhrocenou reakci v sektoru reagovala v roce 2000 vláda, která v rámci vládního návrhu zákona chtěla ZFDZ poskytnout dostatečné prostředky na uklidnění vkladatelů zkrachovalých družstevních záložen. Za zmínku stojí si připomenout slova ministra financí Pavla Mertlíka (PSP ČR, 2000) k usnesení o získání finančních prostředků na pokrytí finanční pomoci ze státního rozpočtu na výplaty náhrad poškozeným družstevníkům: „V úvahu přicházejí ve velmi obecné rovině tři možnosti, a sice, jak to navrhuje Poslanecká sněmovna, s Konsolidační bankou, státním peněžním ústavem, poskytnout příslušné prostředky, za druhé může jít o poskytnutí bezúročné půjčky ze státního rozpočtu, což rovněž bylo v některých schválených textech usnesení, a konečně poskytnutí návratné finanční výpomoci ze státního rozpočtu prostřednictvím vydání státního dluhopisu za současné novelizace zákona č. 87/1995 Sb.“ Výši limitů pojištění pohledávek z vkladů, resp. vkladů členů družstevních záložen prezentuje tabulka níže.

Tab. 1 Vývoj limitu pojištění vkladů

Novela zákona	Účinnost pro družstevní záložny	Limit náhrady vkladu	Maximální limit náhrady vkladu
87/1995 Sb.	1. 1. 1996	80 %	100 000 Kč
212/2002 Sb.	27. 5. 2002	90 %	400 000 Kč
57/2006 Sb.	1. 4. 2006	90 %	25 000 EUR
433/2008 Sb.	15. 12. 2008	100 %	50 000 EUR
156/2010 Sb.	31. 12. 2010	100 %	100 000 EUR
319/2001 Sb.	7. 9. 2001	90 %	25 000 EUR
433/2008 Sb.	15. 12. 2008	100 %	50 000 EUR
156/2010 Sb.	31. 12. 2010	100 %	100 000 EUR

Zdroj: GS (2017), Česko (2017).

Jednalo se tedy o poskytnutí peněžních prostředků dle zákona č. 9/2001 Sb. o státním dluhopisovém programu k získání finančních prostředků na poskytnutí návratné finanční výpomoci ze státního rozpočtu ke krytí výplaty náhrad ze Zajišťovacího fondu družstevních záložen, který ZFDZ zajistil 6 mld. Kč. Později, když ZFDZ měl opět nedostatek peněžních prostředků na výplatu náhrad vkladů, byl schválen zákon č. 215/2002 Sb. o státním dluhopisovém programu k získání finančních prostředků na poskytnutí návratné finanční výpomoci ze státního rozpočtu ke krytí výplaty náhrad ze Zajišťovacího fondu družstevních záložen, který ZFDZ zajistil další 2 mld. Kč. Podle šetření Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ, 2008a; NKÚ, 2008b) pohledávky státu za Úřadem pro dohled nad družstevními záložnami ke konci roku 2007 činily 96 mil. Kč a pohledávky za ZFDZ 8 mld. Kč. Novější údaje chybí, dá se téměř s jistotou předpokládat, že tyto pohledávky státu nebyly ani zčásti uhrazeny a zanikly spolu se zrušením Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami a ZFDZ.

Zkušenosti v prvních deseti letech tak byly s odstupem času především negativní. V roce 2001 sice založily družstevní záložny WPB Capital (ta zkrachovala v roce 2014), Prague Credit Union (nyní Citfin, spořitelní družstvo) a DZ NOVA (ta zkrachovala v roce 2004) Asociaci družstevních záložen ve snaze kultivovat prostředí sektoru a koordinovat postup při přípravách a stanoviscích novel zákona o družstevních záložnách, sektor byl však stále vysoce nestabilní.

2.2 Vývoj od roku 2006

Po vstupu ČR do EU, následném legislativním sblížení práva ČR s unijním právem a přijetím zákona o sjednocení dohledu nad finančním trhem (Zákon č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem) došlo k viditelné stabilizaci sektoru. V rámci harmonizace s legislativou EU, resp. v souladu s regulací Basel II, došlo například ke stanovení minimální povinné výše základního kapitálu družstevních záložen na 35 mil. Kč, zavedení limitů angažovanosti a limitů kapitálové přiměřenosti. Současně byl zvýšen limit pojištění pohledávek z vkladů na 90 % vkladů, maximálně do výše 25 tis. EUR a družstevní záložny se zapojily do systému pojištění vkladů v rámci Fondu pojištění vkladů (dále jen „FPV“). V neposlední řadě převzala ČNB veškerou agendu Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami (společně s agendou Komise pro cenné papíry, Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění Ministerstva financí ČR). Tyto změny částečně navrátily důvěru vkladatelů, která vždy byla a stále je pro každou úvěrovou instituci klíčová. Postupně, se snižováním počtu družstevních záložen docházelo ke zvyšování stability v sektoru.

Od roku 2010 však došlo k dalšímu navýšení limitu pojištění vkladů. Nově činil 100 % vkladů, maximálně do výše 100 tis. EUR (Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách). To, na jednu stranu poskytlo zvýšenou ochranu klientům, na druhou stranu zvýšilo morální hazard ve snaze vkladatelů získat relativně vyšší zhodnocení prostředků než v bankovním sektoru a zároveň snížilo rizikově averzní chování družstevních záložen ve snaze zajistit soulad vysoce úročených vkladů s relativně vysoce úročenými úvěry pro klientelu, která mnohdy nezískala úvěr u přísněji regulovaných bank.[1]

Jasnou ukázkou pozitivního vývoje byla v roce 2010 transformace Fio družstevní záložny na Fio banku, a.s. Dne 5. 5. 2010 získala společnosti Fio, burzovní společnost, a.s. povolení působit jako banka a poté již jako Fio banka, a.s. poté

[1] V mnoha případech došlo při zvýšení limitu pojištění vkladů ke zvýšení atraktivity produktů družstevních záložen, které do té doby cílily na retailovou klientelu. Klienti se dle racionálního očekávání a čistě tržního chování zaměřili na vyhledávání produktů s vysokým zhodnocením a nulovým rizikem (které zajišťoval FPV). Družstevní záložny toho využily a zahájily úvěrovou expanzi, snažily se přilákat mnoho klientů a předháněly se ve zhodnocení nabízených produktů. Na základě počtu uzavřených smluv, zvyšujícího se tržního podílu, přijatých vkladů a poskytnutých úvěrů byli nejen zprostředkovatelé, ale i portfolio manažeři a zaměstnanci záložen odměňováni. Odbourávaly se tak zábrany při investování do rizikových aktiv.

převzala aktivity podniku Fio družstevní záložna. V době transformace měla družstevní záložna téměř 26 tis. členů a burzovní skupina pak 34 tis. členů (Měšec.cz, 2010). Stabilní vývoj však vystřídaly dozvuky historie, když na konci roku 2011 vydala ČNB předmětné rozhodnutí o odejmutí licence družstevní záložně UNIBON, které se stalo pravomocným až v roce 2012. Dle vyjádření ČNB záložna dlouhodobě porušovala limity angažovanosti vůči některým svým členům a ekonomicky spjatým skupinám osob, a to i přes opakovaná upozornění ČNB. Krach záložny UNIBON odstartoval novodobé výplaty pojištění vkladů, které postupem času začaly potvrzovat morální hazard na straně vkladatelů a snížení rizikově averzního chování družstevních záložen (ČNB, 2017b).

V roce 2013 zakázala ČNB (2013a) Metropolitnímu spořitelnímu družstvu přijímat vklady a poskytovat úvěry a později záložně odejmula i povolení. Dle ČNB bylo úvěrové riziko záložny řízeno pouze formálně a záložna poskytovala úvěry ve výši stovek miliónů korun k financování nekonkrétních, neověřených i nereálných podnikatelských záměrů a neprověřovala při tom řádně bonitu žadatele o úvěr. Odejmutím povolení (ČNB, 2013b) tak byly aktivovány výplaty náhrad vkladů, které dosáhly rekordní výše výplat dle FPV a to 12 mld. Kč. Obdobně došlo v roce 2013 k předběžnému opatření ČNB vůči WPB Capital, spořitelnímu družstvu, kterému zakázala přijímat vklady a poskytovat úvěry (ČNB, 2013c). O rok později odejmula WPB Capital povolení působit jako družstevní záložna (ČNB, 2013d) s odůvodněním, že záložna poskytovala úvěry účelově založeným společnostem a tyto prostředky pak putovaly zpět do záložny ve formě členských vkladů. Jednalo se tak o financování úvěrové instituce tzv. metodou incestu.[2] Na FPV mělo odejmutí povolení opět významný vliv, jelikož fond musel vyplatit náhrady vkladů ve výši cca 2,8 mld. Kč.

Na tyto významné události, které opět začaly významně poškozovat sektor družstevních záložen a významně zatěžovaly systém pojištění vkladů, který kromě sektoru družstevních záložen v jistém smyslu „jistil“ sektor bank a ten do něj přispíval řádově vyšší částky, musel reagovat regulátor, tj. Ministerstvo financí (dále jen „MF“), ve spolupráci s orgánem dohledu, tj. ČNB. Legislativní změny, které se zhmotnily v novele zákona o družstevních záložnách, které měly za cíl zvýšit stabilitu sektoru a minimalizovat dopady na ostatní subjekty.

Připravované změny (Zákon č. 333/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech) byly v souladu s doporučením mise FSAP Mezinárodního měnového fondu (dále jen „mise FSAP MMF“) z roku 2011, jejíž výsledky byly publikovány v červenci roku 2012 (MF ČR, 2012). Mise FSAP MMF identifikovala několik relativně problémových oblastí. Nejvýznamnější z nich byla skutečnost, že družstevní záložny nefungovaly dle standardizovaných pravidel

[2] Pro ilustraci lze uvést, že při základním limitu kapitálové přiměřenosti 8 % mohla záložna za nové 4 mil. Kč členského vkladu vložené do základního kapitálu poskytnout až 50 mil. Kč nových úvěrů.

World Council of Credit Unions (dále jen „WOCCU“) při respektování principu „non-for-protif“ (WOCCU, 2017). Významem tohoto pojmu je jistá forma obchodního modelu, jejíž hlavní náplní není maximalizace zisku pro své vlastníky (jako v případě akciových společností pro akcionáře), ale poskytování služeb pro své členy (členy družstevních záložen). Motivací regulátora tedy bylo jisté posílení principu družstevnictví, jelikož celá řada družstevních záložen jen formálně plnila zákonný požadavek na členský vklad. Ten mnohdy činil jen 1 Kč. Dle hodnocení dopadů v tzv. Regulatory impact assesment (PSP ČR, 2014) Ministerstva financí byla hlavním smyslem připravované legislativy snaha zvýšit zájem členů družstevní záložny vykonávat svá práva za ekonomickými účely a snížit morální hazard družstevních záložen. Kromě toho, že by družstevní záložna poskytovala členům požadované služby, by členové získali prvé fázi úrok ze svých úročených vkladů a následně by získali zisk samotné družstevní záložny v závislosti na výši svého členského (neúročeného) vkladu. Zakotvení hlubšího principu družstevnictví bylo tedy definováno v novele zákona pomocí pravidla tzv. desetinásobku, někdy též označovaného jako pravidlo 1:10. Toto pravidlo stanovilo minimální poměr mezi členským vkladem a úročeného depozita v poměru 1:10. Jinými slovy na vklad 100 tis. Kč bude muset člen záložny vložit neúročený členský vklad ve výši 10 tis. Kč.

Dalšími ustanoveními regulace bylo například zakotvení povinnosti družstevních záložen o omezení velikosti bilanční sumy, která nebude smět od roku 2018 překročit 5 mld. Kč. V neposlední řadě došlo k zakotvení omezení maximální výše úvěru pro členy družstevní záložny na 30 mil. Kč a zavedení minimální hranice členského vkladu ve výši 1 000 Kč. Pro ilustraci významnosti tehdy navrhovaných změn nastal v srpnu 2014 rozkol mezi členy Asociace družstevních záložen. Čtyři záložny (Creditas, Akcenta, Kredit, PSD) a Fio banka podaly žádost o zapsání nového sdružení do obchodního rejstříku. Sdružení tak chtělo pod názvem Asociace úvěrových institucí hájit zájmy svých členů vůči ČNB a MF.

2.3 Porovnání s regulatorním prostředím v Německu

V souvislosti s novými pravidly je nutné srovnat fungování českých družstevních záložen s fungujícím sektorem ze zahraničí. Nejlépe lze situaci porovnat s družstevními záložnami v Německu, se kterými pojí české družstevnictví letitá historie a lze tak nalézt několik podobných znaků. Německé družstevní záložny mají téměř totožné charakteristiky jako ty české, jsou dohlíženy orgánem dohledu (v Německu tzv. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht) a poskytují své služby především svým vlastním členům. Mohou však poskytovat služby i svým nečlenům (BF, 2107). Ti pak nemají vliv na rozhodování na členských schůzích.

Za nejvýznamnější charakteristiky odlišující se od principů fungování českých družstevních záložen lze považovat zákonnou podmínku stanovenou v § 7 zákona o obchodních a průmyslových družstvech (Německo, 2017), kdy je hlasovací právo spojeno s jednotlivými členy a počítá se tedy v poměru jeden člen = jeden hlas bez

ohledu na výši vkladů. V tomto smyslu je však nutné popsat i celkový kontext fungování družstevních záložen v Německu, které jsou až na výjimky lokálního charakteru, tj. působí v jednotlivých městech, případně regionech. Na celostátní úrovni jsou pak některé družstevní záložny členy asociací, resp. sdružení, díky kterým mohou sdílet know-how, vzájemně se podporovat a působit na větším území jednotně (např. Sparda-Banken, 2017; PSD Bank, 2017). Německé družstevní záložny pokračují v jisté tradici, která na území ČR byla přerušena v 50. letech 20. století (Vencovský, 1999). S ohledem na výše uvedené proto lze jmenovat následující významné faktory, které českou podobu regulace, snažící se o větší participaci členů na fungování družstevní záložny v současné podobě, potvrzují:

České družstevní záložny mnohdy působí celostátně a nemají čistě regionální charakter obdobně jako je tomu v jednotlivých spolkových zemích Německa. Jako výjimku lze uvést relativně malou družstevní záložnu Unibon, která působila nejen v České republice, ale i na Slovensku.

S ohledem na jistou tradici fungování družstevních záložen v Německu lze hovořit o stabilním vývoji těchto drobných úvěrových institucí, které za relativně delší období byly schopny naakumulovat relativně velké objemy depozit, které slouží k poskytování úvěrů v daném regionu. (Dle BDVR (2017): Na konci roku 2016 mělo Německo 972 družstevních bank s celkovými aktivy ve výši 851 mld. EUR.) V České republice toto pojetí „tradice“ nebylo nikdy obnoveno, protože se lze domnívat, že by družstevní záložny stěží naakumulovaly dostatečný objem vkladů v daném regionu při fungování hlasovacího práva při členských schůzích v poměru jeden člen = jeden hlas.

Z historického pohledu však vždy a v každém sektoru dochází k určité kultivaci prostředí a přizpůsobení regulace a pravidel pro optimální fungování daného sektoru v daném čase. V sektoru úvěrových institucí, které spravují převážně cizí zdroje a předmětem regulace je především ochrana majetku a práv spotřebitele (nikoli jeho investičních prostředků z hlediska samotné investice), docházelo v českém prostředí k mnohým společenským nešvarům. Je proto vhodné uvést především fenomén využívání tzv. bílých koní, tedy osob, které de iure figurovaly ve vedení určitých společností, případně zastupovaly určitý zájem; de facto však za těmito osobami byli lidé, kteří ovládali tyto osoby a sledovali své vlastní zájmy a cíle. S ohledem na tyto zkušenosti, především v období 90. let 20. století, je logické, že regulátor i orgán dohledu nepreferovali právě variantu jeden člen = jeden hlas při přípravě novely zákona o družstevních záložnách.

3 Analýza sektoru

3.1 Význam v národním hospodářství

Sektor družstevních záložen představuje z hlediska objemu aktiv zlomek velikosti bankovního sektoru. Ve sledovaném období tvořil vždy méně než 1 % sektoru

úvěrových institucí, tj. sektoru bank a družstevních záložen dohromady. Z hlediska počtu subjektů docházelo postupně k mírnému poklesu, které lze připsat na jednu stranu odjímáním povolení působit jako družstevní záložna z důvodu porušení zákonných povinností, zároveň též přísnější regulaci i dohledu (při porovnání s předchozí dekádou), která v jistém smyslu zvyšuje nároky na samotné družstevní záložny.[3]

Tab. 2 Počet družstevních záložen a jejich členů ve sledovaném období

Ke konci období	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Počet členů	35 942	47 952	34 003	44 687	54 402	53 594	57 179	51 183	51 586
Počet subjektů	17	17	14	14	13	12	11	11	11

Zdroj: ČNB (2017b), vlastní výpočty.

Detailní pohled na vývoj bilanční sumy jasně ukazuje, že události spjaté s významnými družstevními záložnami výrazně ovlivnily celý sektor. V prvé řadě v roce 2010 došlo k úspěšné transformaci Fio, družstevní záložny na banku, které vzrostla výše aktiv z původní hodnoty 8,9 mld. Kč v roce 2010 na hodnotu 57,6 mld. Kč ke konci roku 2015. Tato významná družstevní záložna se zabývala nejen přijímáním vkladů a poskytováním úvěrů, ale také poskytováním investičního zprostředkování (skupina Fio je majitelem RM-Systému). Dále jako jedna z prvních začala poskytovat správu účtů bez poplatků, kdy je zisk generován především pomocí úrokových marží. Při detailnějším pohledu lze vidět, že i přes relativně malý mezikvartální pokles aktiv, v období transformace, ve výši 18,2 % v průběhu roku 2010, došlo k relativně velkému poklesu členů družstevních záložen o téměř 49,9 %. To naznačuje, že Fio, družstevní záložna, obsluhovala relativně široké portfolio klientů, které následně přešlo do nově vzniklé banky.[4]

Dalším významným milníkem byl pád do té doby největší družstevní záložny – Metropolitního spořitelního družstva (dále také „MSD“). V druhé polovině roku 2013 došlo k odejmutí licence a vývoj z hlediska bilanční sumy a počtu klientů byl diametrálně odlišný než u transformace Fio, družstevní záložny. Mezikvartální pokles aktiv ve výši 29,4 % byl tedy relativně vyšší než mezikvartální pokles počtu

[3] V porovnání s roky 1996 až 2000 se jedná o období relativní stabilizace sektoru, jelikož k největší fluktuaci docházelo právě na konci 90. let, kdy se počet družstevních záložen pohyboval v intervalu 45 až 133. Nelze však tato období srovnávat, jelikož na družstevní záložny dohlížela jiná instituce, měly nastaveny odlišné parametry řízení rizik, obchodního modelu a v neposlední řadě bylo mnoho subjektů neaktivních.

[4] V témže okamžiku došlo k odnětí povolení Vojenské družstevní záložně, která měla bilanční sumy cca 165 mil. Kč. Z tohoto důvodu lze většinu poklesu přisuzovat Fio, družstevní záložně. Dne 5. 5. 2010 získala Fio bankovní licenci a byla tak přesunuta aktiva záložny na banku. Záložna byla později na členské schůzi zrušena, tudíž ke snížení počtu členů došlo až v datech ke konci roku 2010.

členů, který činil 19,8 %. Analogicky by se tedy dalo říci, že MSD obsluhovala relativně velký objem aktiv pro malý počet klientů. Likvidace MSD měla relativně výrazný dopad na výši prostředků ve FPV, který musel vyplatit téměř 12 mld. Kč (tj. cca třetinu tehdejší finančních prostředků FPV). Na základě tohoto selhání nejvýznamnější družstevní záložny přistoupil regulátor, tj. Ministerstvo financí, společně s orgánem dohledu, tj. ČNB, k přípravě novely zákona o družstevních záložnách (nařizující např. dvojnásobně vyšší odvody do FPV než u bank). Následoval zánik WPB Capital, spořitelního družstva v polovině roku 2014, který se projevil v rámci aktiv i počtu členů rovnoměrně (došlo k mezikvartálnímu poklesu ve výši 9,1 % u obou ukazatelů). Krach WPB Capital byl potvrzením nutnosti hlubší regulace a důslednějšího dohledu.

Od konce roku 2014 se pak dá hovořit o stabilizaci sektoru, která se nesla v duchu přípravy novely zákona o družstevních záložnách, která nabyla účinnost 1. 1. 2015. Bilanční suma pak skokově vzrostla v první polovině roku 2015, kdy družstevní záložny lákaly nové klienty, resp. členy na relativně výhodnější podmínky uložení disponibilních finančních prostředků před počátkem účinnosti pravidla desetinásobku. Od doby účinnosti pravidla desetinásobku se pak počet členů i bilanční suma sektoru vyvíjel téměř konstantně, což v kontextu nízkých úrokových měr a vysoké konkurenci v podobě nízkonákladových bank lze interpretovat jako pozitivní vývoj a pravděpodobně i důsledek vhodné regulace.

Graf 1 Vývoj bilanční sumy a počtu členů družstevních záložen (mld. Kč; tis. členů)

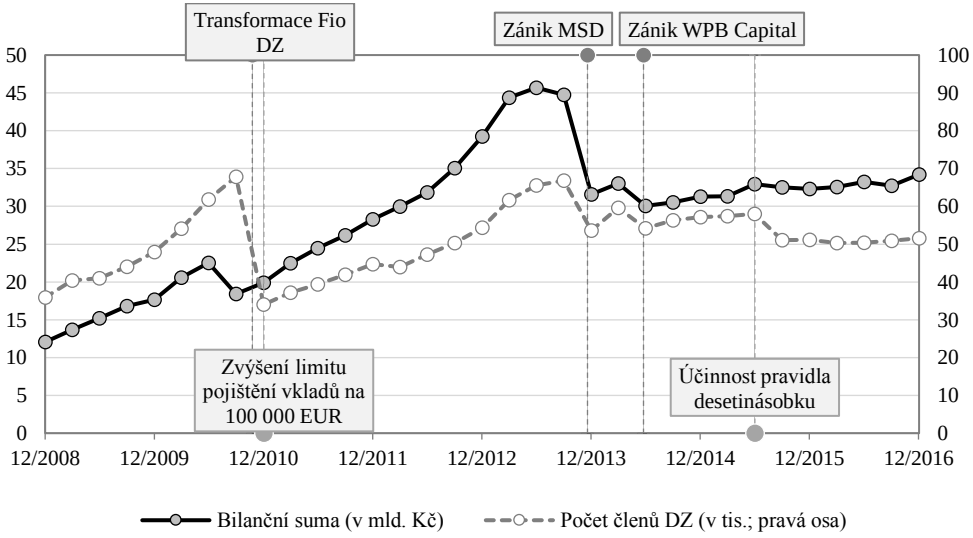

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

Dle skupiny senátorů, kteří podali návrh na zrušení ustanovení v zákoně o družstevních záložnách týkajících se pravidla desetinásobku k Ústavnímu soudu (*Návrh skupiny senátorů*), se údajně jednalo o tzv. rdousící efekt. Ten by se měl vyznačovat poklesem nových vkladů a odlivem finančních prostředků z důvodu nekonkurenceschopnosti družstevních záložen na finančních trzích. Pomineme-li relativně dlouhou dobu na přizpůsobení se nové regulaci a zároveň skutečnost, že se pravidlo desetinásobku týkalo od 1. 7. 2015 pouze nových vkladů a všech vkladů se bude týkat až od roku 2018, nelze z vývoje sektoru jednoznačně prokázat, že by za současných tržních podmínek docházelo k rdousícímu efektu. Pouze po relativně delším období bude moci být analyzováno, zda nově přijatá regulace nějakým způsobem poškozovala sektor družstevních záložen, nebo zda v případě nepříznivého vlivu jiných, především makroekonomických ukazatelů, došlo k poklesu např. výše primárních vkladů u družstevních záložen nebo zda v případě budoucího růstu sektoru bude regulace považována za vhodnou, prorůstovou a zajišťující stabilitu.

3.2 Vývoj a kvalita portfolia

Družstevní záložny měly od roku 2008 do poloviny roku 2012 téměř neustále klesající podíl přijatých vkladů na poskytnutých úvěrech. Od poloviny roku 2012 pak poměr rostl, až na počátku roku 2015 překonal souhrnný ukazatel bankovního sektoru. Při detailnějším rozboru lze sledovat enormní dynamiku, resp. volatilitu přijatých vkladů i poskytnutých úvěrů do konce roku 2014, která byla přerušena transformací Fio, družstevní záložny na banku, zánikem Metropolitního spořitelního družstva a záložny WPB Capital. Od počátku roku 2015 je pak dynamika růstu relativně slabá, až do současnosti se pohybuje v řádech jednotek procent, nikoli desítek procent.

Takto významnou dynamiku lze interpretovat komplexním výčtem událostí na finančních trzích.

- V prvé řadě započal v roce 2009 trend poklesu úrokových sazeb v České republice. To mělo za následek mnohdy protichůdné, vzájemně se ovlivňující (a těžce identifikovatelné) dopady. Na jednu stranu získaly kapitálově vybavenější a dlouhodobě rentabilní úvěrové instituce konkurenční výhodu a mohly udržovat relativně dlouhodobě stabilní zhodnocení vkladů (myšleno především banky, které v absolutním srovnání s družstevními záložnami nabízely nižší zhodnocení vkladů, měly však řádově vyšší důvěru v obhospodařování vložených prostředků a nenabízely v té době – myšleno v době po finanční krizi v roce 2008 - například podřízené vklady s vyšším zhodnocením, které ale nebyly kryty v rámci pojištění vkladů.
- Na druhou stranu musely všechny subjekty v rámci konkurenčního boje snižovat úroky u poskytnutých úvěrů, což zapříčinilo snižování úrokové marže. Zároveň na českém úvěrovém trhu vznikly nové banky (Fio banka, Zuno, Air

Bank aj.), které využily obecně nízké úrokové sazby a snažily se odlákat část klientely etablovaným bankovním domům zvolenou obchodní strategií, především se zaměřením na nulové poplatky.

- Významný vliv měla i rozdílná regulace, kdy banky byly více regulovány a dohlíženy ze strany ČNB než družstevní záložny – z hlediska nároků na kapitál, limity, výkaznictví atd.
- Bankovní sektor si také, na rozdíl od sektoru družstevních záložen, ponechal konstantní kvalitu úvěrového portfolia. V mnoha případech tak docházelo k situaci, že klienti, kteří neuspěli s žádostí o úvěr v bance, získali úvěr u družstevní záložny za relativně horších podmínek. V jistém smyslu tak docházelo z tzv. adverse selection (Akerlof, 1970), kdy docházelo k postupnému snižování kvality úvěrového portfolia.
- Taktéž banky vnímaly družstevní záložny relativně rizikověji než dříve a snižovala se tak provázanost mezi oběma sektory.
- V neposlední řadě byly některé významné družstevní záložny pod tlakem, resp. byly ovládány managementem, který nejednal vždy v souladu s nejlepším vědomím a svědomím při řízení záložny pro členy. Docházelo tak k podvodným jednáním a například kruhovému financování (viz podkapitola Vývoj od roku 2006).

Logickým východiskem, jak si mohly družstevní záložny zachovat tržní podíl, počty členů a do jisté míry i ziskovost, bylo masivní přijímání vkladů s vidinou vysokých úrokových sazeb pro klienty, kteří měli část svých vkladů (do zákonného limitu) garantovánu z FPV a poskytování této likvidity ve formě úvěrů širokému (mnohdy méně bonitnímu) spektru klientů.

Od poloviny roku 2012 se obrátil trend poklesu poměru přijatých vkladů na poskytnutých úvěrech, který do té doby dlouhodobě klesal. Výrazný růst nastal v polovině roku 2014, který vyvrcholil v roce 2015, kdy ukazatel dokonce překonal hodnoty bankovního sektoru. Za zmínku pak stojí i vliv účinnosti pravidla desetinásobku dle novely zákona o družstevních záložnách. Před účinností této novely došlo k jisté formě tzv. předzásobení, neboli výrazné snaze družstevních záložen o získání nových členů a nových vkladů, na které by se ještě nové podmínky nevztahovaly. Od počátku účinnosti ve třetím čtvrtletí 2015 je pak patrný pokles a to z titulu odchodu členů, kteří nechtěli navýšit svou dodatečný členský kapitál a také stabilního růstu úvěrů. V současné době pak lze sledovat jistou „normalizaci“ vývoje v sektoru družstevních záložen. Nelze však opomenout následující:

- Bankovní sektor spravoval a spravuje přijaté vklady a portfolio poskytnutých úvěrů v hodnotách o 2 řády vyšší, proto je i relativně malá změna v bankovním sektoru přenesena do sektoru družstevních záložen významná.
- Vklady mají relativně krátkou výpovědní dobu, naopak úvěry trvají několik let, či desítek let. Úvěrové instituce jsou si tohoto rizika, resp tzv. gapu durace

vědomy a snaží se mezi svými vkladateli vzbuzovat především důvěru ve stabilitu instituce.

- Družstevní záložny budou pravděpodobně vždy představovat určitou alternativu pro více rizikové klienty, kteří nebudou uspokojeni bankovními službami. Na druhou stranu lze mezi klienty družstevních záložen najít osoby, které vnímají družstevní záložny jako více osobní finanční instituce, které neprodukují univerzální produkty, ale jsou schopny nabízet produkty šité na míru.
- Družstevní záložny se odkláněly od mezinárodních principů družstevnictví a nabízely téměř totožné služby jako bankovní sektor. Mnohdy docházelo jen k formálnímu plnění zákona, např. při povinnosti uhradit členský příspěvek člena družstevní záložny ve výši 1 Kč.
- Do jisté míry může být zlepšující se poměr i projevem zlepšující se situace risk managementu s akcentem na kreditní riziko družstevních záložen, kdy si záložny tvoří určitý likviditní polštář.

Graf 2 Vývoj podílu poskytnutých úvěrů na přijatých vkladech sektoru družstevních záložen a bankovního sektoru (%)

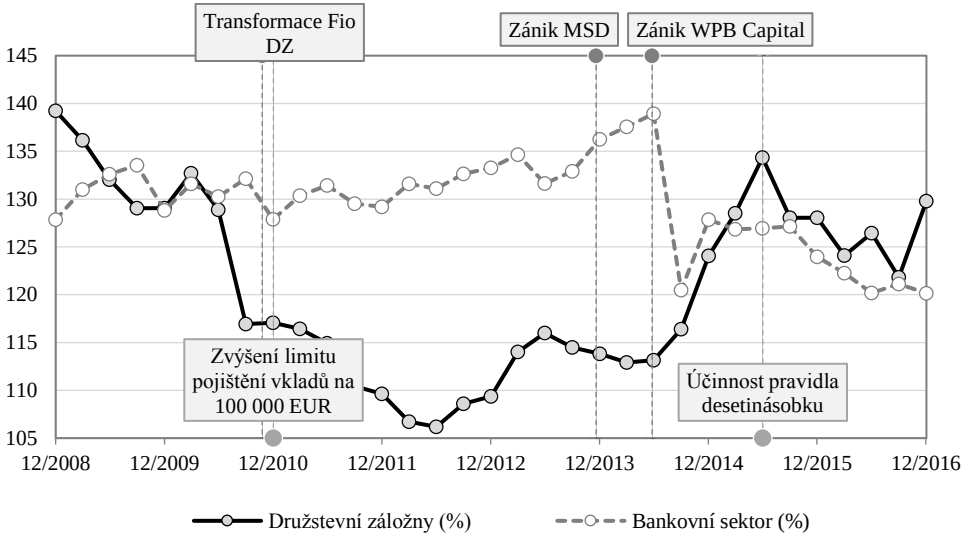

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

Z hlediska struktury vkladů byla za sledované období vidět jistá sektorová dichotomie skladby vkladů a portfolia úvěrů družstevních záložen. Vklady byly z velké části přijaty od sektoru domácností, v malé míře pak hrály roli nefinanční podniky. Naopak úvěrové portfolio směřovalo především do sektoru nefinančních podniků, v malé míře pak k domácnostem a úvěrovým institucím. Nelze tvrdit, že taková struktura byla pro družstevní záložnu nebezpečná. Je však nutné upozornit,

že sektor domácností se mohl a může chovat odlišně oproti sektoru nefinančních (výrobních) podniků v různých fázích ekonomického cyklu a odlišně vnímat i mediální obraz sektoru.

Graf 3 Vývoj provázanosti úvěrů a pohledávek a vývoj provázanosti vkladů (%)

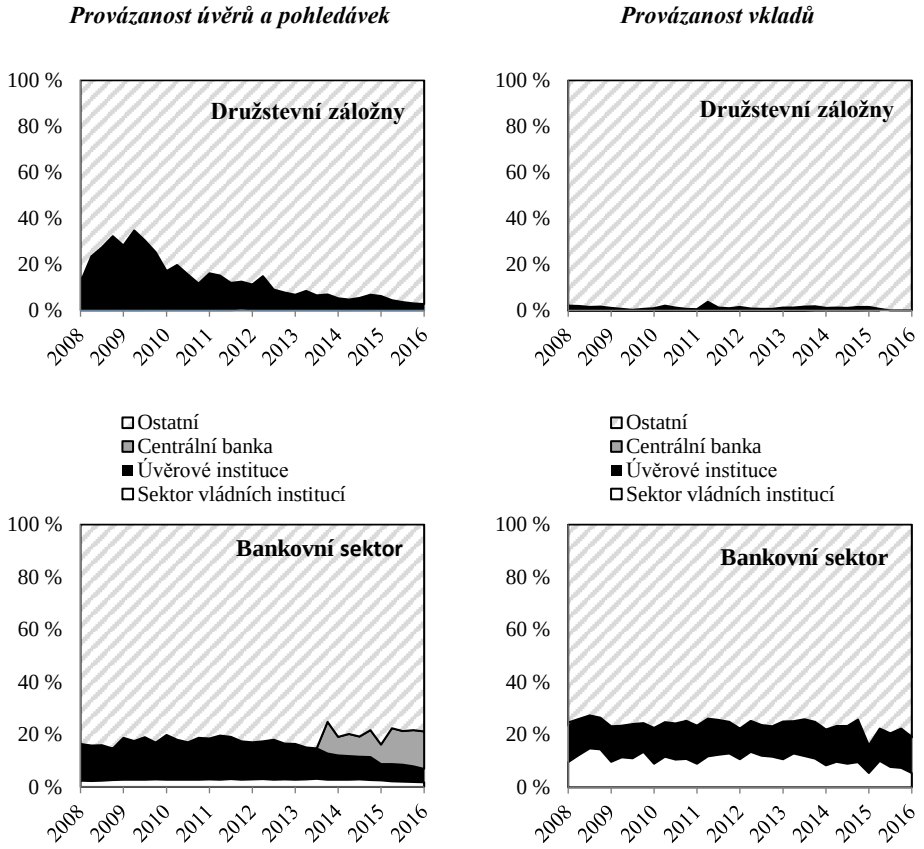

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

Oproti družstevním záložnám měl bankovní sektor více diverzifikovanou skladbu vkladů i portfolio úvěrů. Vklady domácností a úvěry domácnostem hrály hlavní roli, kdy nadpoloviční část vkladů byla tvořena vklady nefinančními podniky a domácnostmi (v grafu položka Ostatní). Co se týče provázanosti úvěrů, resp. ochoty půjčovat si vzájemně, lze identifikovat určitou homogenitu. Družstevní záložny, stejně jako bankovní sektor se vyznačují klesajícím trendem výše úvěrů a pohledávek vůči jiným úvěrovým institucím. I když u družstevních záložen je pokles v relativním vyjádření vyšší, v absolutních hodnotách se pokles pohybuje ve

výši cca 4 mld. Kč, kdežto ve stejném období klesla výše pohledávek a úvěrů u bankovního sektoru vůči ostatním úvěrovým institucím o cca 160 mld. Kč, a to při růstu celkové výše úvěrů a pohledávek jako takové.

Nelze však tvrdit, že vyšší provázanost úvěrů a pohledávek byla pouze odrazem ochoty si vzájemně půjčovat, resp. vnímání rizikovosti protistrany. Je nutné tento ukazatel vnímat v širším kontextu dostupnosti likvidity nebo obchodní strategie dané instituce. V rámci provázanosti vkladů byla ochota přijímat depozita (nebo implicitně poskytovat peněžní prostředky jiné úvěrové instituci) odlišná než v případě úvěrů a pohledávek, jinými slovy je opět vidět divergence sektorů. Vklady úvěrových institucí u družstevních záložen tvořily méně než 1 % celkových vkladů, kdežto u bank se tento ukazatel pohyboval v pásmu 10 %–20 %. To může indikovat určitou segregaci nebo obchodní model družstevních záložen v rámci úvěrových institucí ve sledovaném období. Opět je nutné vnímat situaci provázanosti v kontextu dění na finančních trzích, kdy například ke konci roku 2015 došlo ke snížení výše vkladů u bankovního sektoru vůči úvěrovým institucím z důvodu metodiky výpočtu příspěvku do Fondu pro řešení krize.

Při dekompozici celkových pohledávek dle kvality lze jasně identifikovat určité trendy ve vývoji. V prvé řadě lze vidět relativní snížení kvality pohledávek po dokončení transformace Fio, družstevní záložny (na konci roku 2010) na banku. Následně je zřejmý vliv kumulace pohledávek v selhání před krachem Metropolitního spořitelního družstva (na konci roku 2013). Nejmarkantnější projev zhoršení kvality portfolia nastal v roce 2013, těsně před krachem MSD, kdy nestandardní pohledávky poskočily z 2,35 mld. Kč na hodnotu 9,24 mld. Kč během jednoho čtvrtletí. To je jasným důkazem (lze se odkázat na vyjádření ČNB ohledně odebrání povolení přijímat vklady a poskytovat úvěry), že MSD nemělo funkční aparát kategorizace pohledávek. Je tedy nutné vnímat celkový obraz o družstevních záložnách v globálním kontextu, jelikož i přes maximální snahu dohledového orgánu nemusely být při revizi dat aktualizovány všechny ukazatele.

Již vyřčená teze o heterogenitě úvěrového portfolia lze ilustrovat i na agregátním přehledu vývoje úvěrů v selhání. Bankovní sektor poměrně solidně ustál hospodářskou krizi mezi léty 2008 a 2009 a následně hospodářskou recesi v roce 2012, což je vidět v téměř konstantním podílu úvěrů v selhání na celkových úvěrech, který se pohyboval pod hranicí 6 %. Naopak družstevním záložnám (v kontextu vývoje od roku 2010) vzrostly úvěry v selhání v relativním vyjádření o desítky procentních bodů ročně, v poměru vyjádřeného na celkových úvěrech vzrostly před pádem Metropolitního spořitelního družstva na téměř 30 %.

Zároveň je při detailním pohledu vidět vliv transformace Fio, družstevní záložny na banku, kdy došlo k relativnímu zhoršení podílu úvěrů v selhání na celkových pohledávkách. To naznačuje fakt, že Fio mělo relativně více kvalitní pohledávky investičního portfolia než ostatní záložny v sektoru. Zároveň je vidět rostoucí trend,

který podpořilo zvýšení limitu ochrany v systému pojištění vkladů. Od účinnosti pravidla desetinásobku se tak vývoj pohledávek v selhání začínal mírně snižovat, stále byl však cca 15 p.b. nad hranicí pohledávek v selhání bankovního sektoru ke konci roku 2016.

Graf 4 Vývoj pohledávek v selhání (v %)

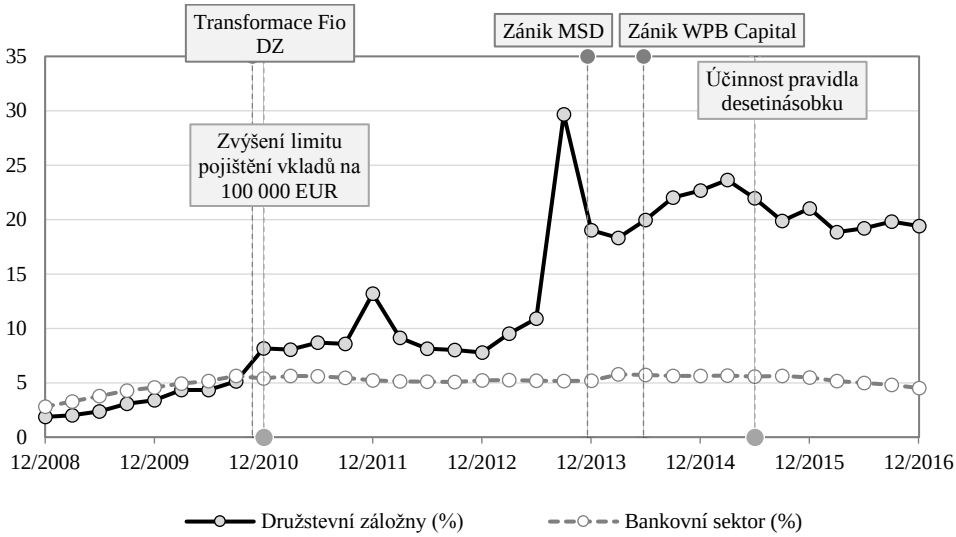

Zdroj: ČNB (2017a) vlastní výpočty.

Při rozčlenění na jednotlivé segmenty úvěrové expozice lze jako zajímavost sledovat poměrně neznámý fakt, že v roce 2013 došlo, mimo jiné i v důsledku zániku Metropolitního spořitelního družstva, k rapidnímu poklesu expozic zajištěných nemovitostmi. Lze tedy usuzovat, že MSD nabízelo mezi léty 2011 a 2013 úvěry kryté nemovitostmi. MSD tak pravděpodobně ve velké míře využívalo možnosti dle pravidel o obezřetném podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, kdy se opravné položky snižují o zástavu úvěrů nemovitostmi. Nevýhodou je v tomto případě zvýšení rizikovosti v závislosti na vývoji cen nemovitostí. Tento vývoj byl v ČR ve sledovaných několika letech relativně stabilní, resp. nevykazoval takovou volatilitu jako například ve Spojeném království (především Londýně) nebo ve Spojených státech (v souvislosti s hypoteční krizí). Od roku 2016 pak v důsledku přetrvávajících nízkých úrokových sazeb a s ohledem na vývoj výstavby nových bytů a domů v ČR dochází k určité kumulaci rizik na nemovitostním a hypotečním trhu.

A ačkoliv družstevní záložny reagovaly na zhoršující se kvalitu úvěrového portfolia tvorbou opravných položek, kryly opravnými položkami vždy méně, cca 20 % úvěrů v selhání, kdežto banky takto kryly mezi 50 % a 60 % špatných úvěrů.

Z hlediska dlouhodobého vývoje nelze hovořit ani o postupném přibližování obou ukazatelů. Diametrálně rozdílný vývoj lze připsat nejen rozdílné absolutní výši podkladových ukazatelů (úvěrů, úvěrů v selhání, opravným položkám), ale také do jisté míry určitou neochotou družstevních záložen ke tvorbě opravných položek. Tvorba opravných položek je totiž vykázána ve výsledovce a promítá se tak přímo do hospodářského výsledku záložny. Opačný efekt má do výsledovky rozpouštění opravných položek, které však může být realizováno v dalších obdobích.

Graf 5 Vývoj krytí úvěrů v selhání opravnými položkami (v %)

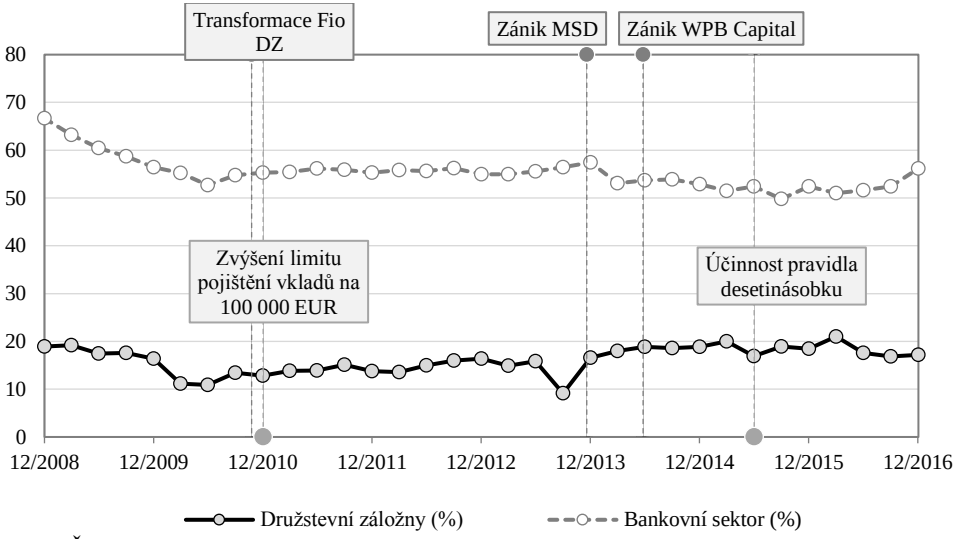

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

3.3 Kapitálová vybavenost

Pokles kapitálového poměru sektoru družstevních záložen, oproti nárůstu kapitálového poměru v případě bankovního sektoru, byl způsoben mimo jiné i úvěrovou expanzí tohoto sektoru a následným nárůstem rizik, které je zapotřebí kapitálem pokrýt. Jistou souvislost pak lze spatřovat i s vývojem pohledávek v selhání, kde družstevní záložny zaznamenaly značný nárůst. Od začátku roku 2012 došlo navzdory uvedenému trendu k mírnému růstu kapitálového poměru sektoru, mimo jiné i z důvodu nárůstu základního kapitálu některých záložen. Ke konci roku 2016 byla kapitálová vybavenost na úrovni 16,2 %, tedy o 2,2 p.b. níže než u bankovního sektoru.

Graf 6 Vývoj celkového kapitálového poměru družstevních záložen a bankovního sektoru (%)

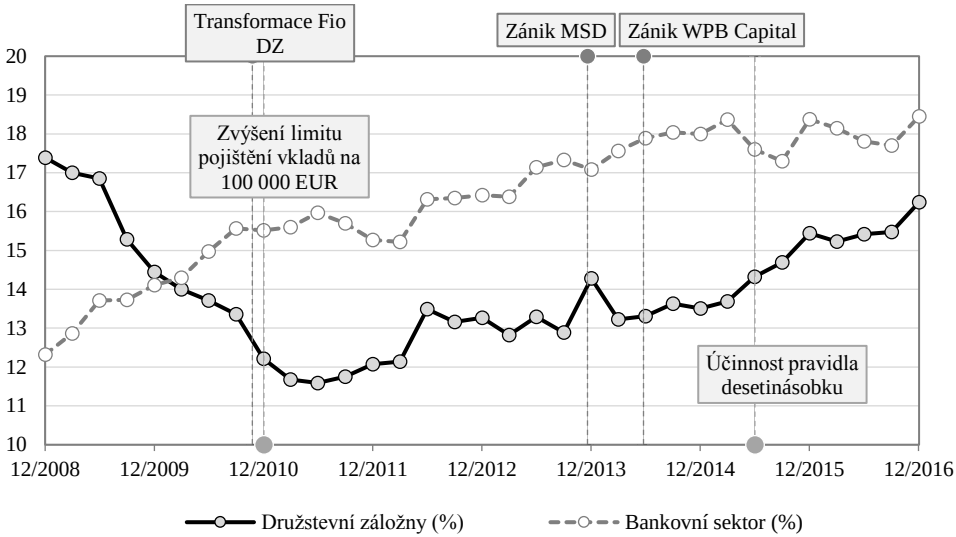

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

Ačkoliv družstevní záložny vykazovaly vyšší než legislativně stanovený celkový kapitálový poměr (hodnota kapitálového poměru by neměla klesnout pod 10,5 %), družstevní záložny byly, dle zkušeností dohledového orgánu, vystaveny rovněž významnému riziku koncentrace, které není v regulatorním ukazateli kapitálové přiměřenosti zohledněno. Existovalo tak významné riziko, že i relativně nízké dodatečné ztráty ze znehodnocení některých aktiv způsobí, že se jednotlivá záložna dostane se svým objemem kapitálu pod minimální absolutní objem požadovaného kapitálu, a to i za situace vysoké úrovně ukazatele kapitálové přiměřenosti. Ve vztahu k relativně rostoucí úvěrové aktivitě největších družstevních záložen se objevily též obavy, že by v případě pokračujícího dynamického vývoje musely družstevní záložny, dle Mateješáka a Teplého (2013), zvýšit svůj kapitál téměř na dvojnásobek.

3.4 Ziskovost a likvidita

Podstatným ukazatelem stavu družstevních záložen je zisk a likvidita. Po relativně dlouhou dobu byl varovný stav rychle likvidních aktiv sektoru družstevní záložen vzhledem k aktivům tohoto sektoru, který výrazně poklesl od roku 2008, kdy daný ukazatel dosahoval více než 32,2 %. Tento pokles je vysvětlitelný klesajícími úložkami u jiných bank, tedy snižující se angažovaností na mezibankovním trhu a rostoucí proúvěrovaností klientských vkladů. Naopak u bank se od dané doby ukazatel zlepšoval, což lze vysvětlit mj. rostoucími pohledávkami skupiny velkých bank vůči centrální bance a rostoucí držbou státních cenných papírů při přebytku

disponibilní likvidity. Na nízkou stabilitu a především ziskovost záložen upozorňoval svým výzkumem například Kuc a Teplý (2015), kteří porovnávali vývoj českých družstevních záložen s téměř třemi stovkami obdobně velkých úvěrových institucí v letech 2006 až 2013.

Z hlediska ziskovosti pak družstevní záložny vykazovaly v porovnání s bankovním sektorem poměrně nízké hodnoty, a navíc byly v čase značně nestabilní. Rentabilita aktiv vykazovala relativně nízké hodnoty. Rentabilita vlastního kapitálu pak vykazovala značnou dynamiku v závislosti na výši zisku nebo ztrát.

Tab. 3 Vývoj ukazatelů rentability družstevních záložen a bankovního sektoru

Ke konci daného roku		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Družstevní záložny	ROA (%)	0,4	0,0	-0,2	0,4	0,8	-0,1	0,1	0,0	-0,1
	ROE (%)	3,8	0,0	-2,1	4,7	7,6	-0,5	0,5	0,2	-0,7
Bankovní sektor	ROA (%)	1,1	1,5	1,3	1,2	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2
	ROE (%)	21,8	25,8	21,5	19,3	21,0	17,1	16,3	16,2	17,3

Zdroj: ČNB (2017a), vlastní výpočty.

V kontextu ekonomické situace od roku 2008 docházelo k pozvolnému poklesu rentability vlastního kapitálu bankovního sektoru. V absolutním vyjádření zisk rostl, vlastní kapitál však rostl rychleji. To lze do jisté míry přičíst i vyšší konkurenci v bankovním sektoru, která dokázala odlákat část klientely od tradičních bankovních domů k nízkonákladovým úvěrovým institucím (nové malé banky s málo početnou nebo nulovou pobočkovou sítí).

4 Závěr a predikce budoucího vývoje

Popis novodobé historie a analýza vývoje družstevních záložen od roku 2008 do současnosti srozumitelně ilustrovala vývoj v minoritním sektoru trhu finančního zprostředkovatelství (ve smyslu mezi přebytkovou a deficitní jednotkou). Dle analýzy se v novodobé historii objevovaly tři základní prvky, které významným způsobem formovaly celý sektor. Prvním z těchto prvků bylo sjednocení systému pojištění vkladů s bankovním sektorem a nastavení harmonizované výše pojištění vkladů v rámci celé EU do výše 100 000 EUR bez spoluúčasti vkladatele. Tato změna hrála významnou roli a pomyslně rozdmýchala morální hazard družstevních záložen. Druhým prvkem, který se v novodobé historii objevil, bylo odpoutání se o smyslu družstevních záložen neboli odklon od podstaty družstevnictví. Snaha o maximalizaci zisku, společně s pouze formálním naplňováním zákonných požadavků, vedlo k mnoha problémům, kdy management družstevních záložen pochybil takovým způsobem, že orgán dohledu musel družstevní záložně odejmout povolení k činnosti. Snaha o nápravu neboli legislativní zásah v podobě pravidla

desetinásobku ex-post reagoval na kumulativní dopady a snažil se navrátit stabilitu a důvěru celému sektoru.

Ve sledovaném období měly družstevní záložny logicky vyšší jednicové náklady (přepočteno na počet klientů nebo výši přijatých vkladů). Snažily se tak operovat s relativně dražšími zdroji než bankovní sektor a poskytovaly relativně dražší úvěry pro méně bonitní klientelu, která nebyla saturována v bankovním sektoru. Úvěrová portfolia, která nebyla z hlediska splatnosti nikdy totožná s portfolii vkladů, se tak stávala více a více riziková. Prohlubující se orientace na klientské vklady a nižší angažovanost na mezibankovním trhu vyvolávala pokles rychle likvidních aktiv v sektoru družstevních záložen. Naopak široká klientská orientace protisměrně zajišťovala v době volatility na finančním trhu žádanou stabilitu. V nestabilním období pak tato kumulace rizik vedla k poklesu kapitálového poměru a poklesu rentability. V případě negativních šoků pak např. odejmutí povolení působit jako družstevní záložna představovalo významné riziko pro Fond pojištění vkladů, resp. Garanční systém finančního trhu.

S ohledem na vývoj v posledních šesti čtvrtletích, kdy jsou družstevní záložny povinny při přijetí nového depozita aplikovat pravidlo desetinásobku se však žádný tzv. rdousící efekt, na který upozorňovala skupina senátorů, nepotvrdil. Naopak dle veškerých dostupných informací lze sledovat, že jako sektoru se jednotlivé ukazatele zlepšují - např. kapitálová přiměřenost, podíl pohledávek v selhání nebo vývoj přijatých vkladů.

S ohledem na vývoj v posledních 9 letech a regulaci, která se zaměřovala především na aktivizaci členů družstevních záložen ve smyslu vyšší participace na chodu samotné záložny, lze predikovat pozitivní budoucí vývoj. Jako potvrzení pozitivních trendů lze uvést transformaci družstevní záložny Creditas na banku. V listopadu 2015 byla záložnou podána žádost o bankovní licenci, která byla následně v říjnu 2016 udělena. Na český bankovní trh tak 1. 1. 2017 vstoupila již jako Banka Creditas.

V souladu s legislativními změnami tak lze očekávat, že velké subjekty zbývající po 1. 1. 2017 v sektoru družstevních záložen budou konsolidovat své činnosti, budou se specializovat na jisté finanční operace a ty největší, které splní zákonné požadavky a získají licenci od ČNB, se transformují na banky. V konečném důsledku se tak družstevní záložky přiblíží mezinárodním principům družstevních záložen dle WOCCU a budou opět drobnými finančními institucemi především regionálního významu.

Literatura

AKERLOF, G. A., 1970. The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, roč. 84, č. 3, s. 488–500. doi: 10.2307/1879431.

BDVR [Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken], 2017. *Entwicklung der Volksbanken und Raiffeisenbanken Ende 2016* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.bvr.de/p.nsf/0/95D06543CBF99032C1257D0A0051A812/$file/Gesch%C3%A4ftsentwicklung_SB.pdf>.

BF [Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht], 2017. *BaFin - Aufsicht - Banken und Finanzdienstleister* [online]. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: <https://www.bafin.de/DE/Aufsicht/BankenFinanzdienstleister/bankenfinanzdienstleister_node.html>.

ČESKO, 2017. *Sbírka zákonů*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

ČNB [Česká národní banka], 2005. *Zprávy o činnosti a hospodaření Úřadu pro dohled na družstevními záložnami* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/archiv/druzstevni_zalozny/index.html>.

ČNB [Česká národní banka], 2013a. *Metropolitní spořitelní družstvo nesmí dle opatření ČNB přijímat vklady* [online]. Tisková zpráva. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2013/20130529_msd.html>.

ČNB [Česká národní banka], 2013b. *Metropolitní spořitelní družstvo ztratilo povolení* [online]. Tisková zpráva. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2013/20131218_msd.html>.

ČNB [Česká národní banka], 2013c. *WPB Capital nesmí dle opatření ČNB přijímat vklady* [online]. Tisková zpráva. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2013/20130529_wpb.html>.

ČNB [Česká národní banka], 2013d. *Odejmutí povolení WPB Capital* [online]. Tisková zpráva. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2014/20140624_wpb.html>.

ČNB [Česká národní banka], 2017a. *Databáze časových řad ARAD* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>.

ČNB [Česká národní banka], 2017b. *Seznamy regulovaných a registrovaných subjektů finančního trhu* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB07.INTRO_PAGE?p_lang=cz>.

GS [Garanční systém finančního trhu], 2017. *Výroční zprávy garančního systému finančního trhu: 2005 - 2015* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.garancnisystem.cz/vyrocni-zpravy/#text>.

JÍLEK, J., 2013. *Finance v globální ekonomice*. Praha: Grada. Finanční trhy a instituce.

KUC M., TEPLÝ P., 2015. *A Comparison of Financial Performance of Czech Credit Unions and European Cooperative Banks*. IES Working Paper 18/2015. Praha: Univerzita Karlova.

MATEJAŠÁK, M., TEPLÝ, P., 2013. Kampeličky jako dynamit na českém trhu. *Český finanční a účetní časopis*, roč. 8, č. 1, s. 33–47. doi: 10.18267/j.cfuc.331.

MĚŠEC.CZ, 2010. *Fio má bankovní licenci, revoluci nečekejte* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/fio-ma-bankovni-licenci-revoluci-necekejte/>.

MF ČR [Ministerstvo financí ČR], 2012. *Czech Republic Financial Sector Assessment Program* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/aktuality/2012/ministerstvo-financi-zverejnuje-dokument-11574>.

MS ČR [Ministerstvo spravedlnosti ČR], 2017. *Veřejný rejstřík a Sbírka listin* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik>.

NĚMECKO, 2017. *Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften: Genossenschaftsgesetz* [online]. [cit. 20. 7. 2017]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/geng/BJNR000550889.html>.

NKÚ [Nejvyšší kontrolní úřad], 2008a. *Půjčky a návratné finanční výpomoci poskytnuté ze státního rozpočtu a státních finančních aktiv* [online]. Věstník NKÚ. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <www.nku.cz/informace/informace-07-15.pdf>.

NKÚ [Nejvyšší kontrolní úřad], 2008b. *Půjčky a návratné finanční výpomoci poskytnuté ze státního rozpočtu a státních finančních aktiv: kontrolní závěry* [online]. Věstník NKÚ. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://nku.cz/assets/kon-zavery/K07015.pdf>.

PSD BANK, 2017. *Wer wir sind* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.psd-bank.de/Die-PSD-Banken/Wer-wir-sind/c163.html>.

PSP ČR [Poslanecká sněmovna parlamentu ČR], 1995a. *Historie sněmovního tisku: Zákon o spořitelních a úvěrních družstvech* [online]. Digitální repozitář PSP ČR. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&t=1197>.

PSP ČR [Poslanecká sněmovna parlamentu ČR], 1995b. *Hlasování poslanecké sněmovny: 30. schůze, 353. hlasování, 20. dubna 1995* [online]. Digitální repozitář PSP ČR. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=4151>.

PSP ČR [Poslanecká sněmovna parlamentu ČR], 2000. *Stenozáznam z jednání PSP ČR: Informace vlády o plnění usnesení Poslanecké sněmovny k získání finančních*

prostředků na pokrytí finanční pomoci ze státního rozpočtu ke krytí výplat ze Zajišťovacího fondu družstevních záložen na výplaty náhrad poškozeným družstevníkům [online]. Digitální repozitář PSP ČR. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/028schuz/s028193.htm#r2>

PSP ČR [Poslanecká sněmovna parlamentu ČR], 2014. *Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů: zákona, kterým se mění zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=253&CT1>.

SPARDA-BANKEN, 2017. *Wir über uns* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.sparda.de/profil.php>.

VENCOVSKÝ, F., 1999. *Dějiny bankovnictví v českých zemích*. Praha: Bankovní Institut.

WOCCU [World Council of Credit Unions], 2017. *Credit Union Operating Principles* [online]. [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.woccu.org/documents/OperatingPrinciples>.

Český finanční a účetní časopis, 2017, roč. 12, č. 2, s. 47–69.

An analysis of the development of credit unions in modern Czech history with an emphasis on regulatory changes

Jakub Cibulka

Abstract:

This paper deals with developments in the sector of credit unions in the Czech Republic. The first part of the paper describes the history of the sector and the factors that influence it. The second part deals with the development of credit unions in recent years. The indicators of financial analysis describe the development of the sector and show the influence of individual events, e.g. withdrawal of authorization to operate as a credit union or transformation to the bank. Major emphasis is devoted to the amendment to Act No. 87/1995 Coll., which regulated the obligations of members of credit unions and imposed their greater participation in the credit union itself. In the paper, there is also described an effect of low interest rates on the development of profitability and return on equity. At the end of the paper there is prediction of future development regarding the changes of the regulation and market environment.

Keywords: Credit unions; Banking sector; Financial sector development; Regulation; Regulation impact.

JEL Classification: G210, G280, K220.